

Dalmacija u prvim pomorsko - trgovinskim ugovorima između Austrije i Italije

UDK 339.542.4(436 + 450):(497.13)

Izvorni znanstveni rad

Sažetak:

Autor ovog priloga nastoji prikazati tretman Dalmacije u prvim pomorsko-trgovinskim ugovorima između Austrije i Italije. Naime, oni ugovori koji su prethodili kasnijima, točnije oni iz 1867. i 1878. godine, uzrokovali su negativne posljedice na ukupno gospodarstvo ove naše pokrajine. To je bilo žrtvovanje njenih interesa za račun Monarhije. Brojna upozorenja i vapaji Dalmacije nisu nikad bili uslišani. Tako se dogodilo da je »vinska klauzula« bila samo zadnja kap u već prepunoj čaši dalmatinske gospodarske stvarnosti druge polovine prošlog stoljeća, pa je ona i dalje stenjala u siromaštvu i nerazvijenosti. U svrhu svojih »viših« interesa Austrija je privilegirala talijansku trgovinu i ribarstvo na Jadranu, žrtvujući svjesno gospodarski probitak Dalmacije.

— 0 —

Davne su pomorske tradicije između dviju jadranskih obala. Srazmjerno tome trebale su u novije doba doživjeti svoje promicanje, kako su to omogućavale modernije kopnene i pomorske komunikacije i snažnija gospodarska djelatnost obiju strana. Međutim, tome nije bilo tako, što su jednim dijelom uzrokovali i međudržavni odnosi. Prevladava mišljenje da je tek po zlu poznata »vinska klauzula« pogubno djelovala na onodobnu trgovinu i ukupno gospodarstvo Dalmacije¹. Međutim, kako ćemo vidjeti, Dalmacija je i u prethodnim pomorsko-trgovinskim ugovorima između ovih dviju država — iz 1867. i 1878. godine — bila mačuhinski tretirana, te je doživljavala neugodne i teške posljedice. Autor ovog priloga je to napomenuo već prije nekoliko godina², a ovom prilikom želi detaljnije prikazati tretman ove naše pokrajine u prvim pomorsko-trgovinskim ugovorima između Austrije i Italije, odnosno iznijeti isto tako i eventualna reagiranja na takav postupak i stanje od strane pojedinaca, korporacija i pokrajinskih vlasti. Dakako, ovo je usmjereno na konstatiranje činjenice da su upravo ovi ugovori prethodili klauzuli i uzrokovali negativne posljedice ovoj perifernoj pokrajini Austro-Ugarske.

I

Dalmacija je sredinu prošlog stoljeća dočekala gospodarski nerazvijena. Većina njenog pučanstva je temeljila svoju egzistenciju na poljodjelstvu, što je, razumije se, uzrokovalo siromaštvo i bijedu koje se moglo vidjeti posvuda³. Za tadašnje stanje Dalmacije bilo je značajno »gotovo nepostojanje prerade, necvjetajuća trgovina i zanemareno poljodjelstvo«⁴. Kapitalistički je sustav, dakle, zapljusnuo, ali ne i zahvatio, ovu pokrajinu, te se njeno stanje može obilježiti gornjom razinom stagnacije. U takvim gospodarskim

prilikama, koje se ni slijedećih desetljeća nisu bitno mijenjale, sklapaju se odnosni ugovori.

Prije svega je potrebno kazati da je Austrija još 1832. godine sklopila trgovinski ugovor s Kraljevstvom Dviju Sicilija. Već je taj ugovor uzrokovao stanoviti nemir među posjednicima splitskog okružja, jer su se oni bojali da je time izvoz njihova vina osuđen na životarenje i da se neće isplatiti ulaganja u uzgoj vinove loze⁵. Nadalje, Austrija je takav ugovor sklopila i sa Sardinijom 18. listopada 1851. godine. Ni odredbe ovog ugovora nisu bile osobito naklonjene interesima Dalmacije, ali isto tako nisu predstavljale ni kočnicu njenim međunarodnim trgovinsko-pomorskim odnosima. Štoviše, slijedeće je godine Austrija tamo uspostavila svoju konzularnu službu⁶, pokazujući na taj način svoje izuzetno zanimanje za opću suradnju s tom državom, napose u pomorsko-trgovinskim poslovima.

Kad je pak Italija proširila svoje granice na račun Austrije, nastaje stanoviti preokret u odnosima ovih dviju država. Zato je bilo neophodno novo stanje regulirati, pored ostalog i pomorsko-trgovinskim ugovorima. Naime, odmah poslije završetka rata 1866. sklopljen je (4. list. 1866) preliminarni trgovinski ugovor, kojim je dogovoreno da će još jednu godinu na snazi ostati onaj ugovor koji je Austrija sklopila sa Sardinijom. Pripojenje Lombardije uvelike je negativno reflektiralo na gospodarske prilike Dalmacije, budući da je tada ovdašnje vino dobilo jaku konkurenciju; tome je najviše kumovala niska carina na pijemonteška, a visoka na dalmatinska vina⁷. Toga su bili svjesni i dalmatinski politički prvaci. Još su 1862. dalmatinski predstavnici tražili »porto franco« za Dalmaciju u cjelini, ističući mačuhinski odnos Austrije prema ovoj pokrajini⁸. Kad se doznalo da se sprema konačna redakcija novog trgovinsko-plovidbenog ugovora između ovih država, Dalmatinski je sabor pokušao unaprijed utjecati na izmjenu postojećih, pogubnih uvjeta po dalmatinsku plovidbu, ribarstvo i pomorsku trgovinu. Naime, ugovorom iz 1851. određivalo se da će ribolov i plovidba biti uređeni zakonskim propisima svake strane, pridržavajući pravo svojim brodovima. To je značilo da čozotski ribari i dalje mogu loviti ribu u dalmatinskim vodama. Međutim, ti su ribari svojim potegačama bili pogubni za ribolov uopće, jer su u samom početku čupali trave kojima se hrani riba, upropaštavali rasplodnju ribe, a time i jednu od najglavnijih gospodarskih grana dalmatinskog primorja, osiromašujući ujedno njegovu trgovinu⁹. Zato je grupa saborskih zastupnika na čelu s Klaićem zatražila da se čozotskim i drugim talijanskim ribarima zabrani ribolov uzduž dalmatinske obale, da se pravo ribolova sačuva isključivo za domaći živalj i da se dokine član 8 spomenutog ugovora koji

je omogućavao Čozotima ribarenje u ovim vodama. Nakon toga se u saboru zametnula duga i opširna rasprava o zahtjevima toga prijedloga¹⁰, u kojoj su sudjelovali mnogi zastupnici autonomaške i narodnjačke orijentacije. Kako je prevladalo mišljenje da bi oba traženja mogla negativno utjecati na predstojeći trgovinsko-pomorski ugovor, štoviše, da bi mu mogla postati i stanovita zapreka, to Sabor nije prihvatio prijedlog trinaestorice.

Tu ništa nisu mogle učiniti tvrdnje »da se našim ljudima kruh oduzme a tuđinu dade«, ni usrdne molbe da se zloupotrebe čozotskih ribara obuzdaju, budući da često love unutar prostora tri milje od obale¹¹. Jedino je bio prihvaćen prijedlog da se osnuje odbor od sedam članova koji je trebao sačiniti prijedlog preinaka predviđenog ugovora, u svrhu očuvanja gospodarskih interesa Dalmacije. Taj je odbor na brzinu analizirao gospodarske prilike pokrajine, te ih podastrao Saboru u nadi da će Austrija o tome voditi računa prilikom sklapanja novog, točnije, prvog plovidbeno-trgovinskog ugovora s prekojadranskim susjedom¹². Dotični je izvještaj sveden na deset konkretnih prijedloga, točaka, koji zapravo idu za tim da se dalmatinskim proizvodima osigura barem reprocitet uvjeta prodaje na austrijskom tržištu prema onima iz Italije. To isto vrijedi i u pogledu brodarkenja.

Sabor je prihvatio ovaj prijedlog na svojoj sjednici od 20. prosinca 1866. i proslijedio ga vladi u Beču¹³. Međutim, Austrija i Italija su sklopile plovidbeno-trgovinski ugovor 23. travnja 1867. u Firenci, ali na žalost pri tome nisu uzete u obzir primjedbe i sugestije Dalmacije. Tim je ugovorom konačno prestao vrijediti ugovor iz 1851. koji je inače imao tužnu, kobnu primjenu. I ovaj je novi ugovor bio, može se reći, malo naklonjen interesima Dalmacije, njenoj plovidbi i pomorskoj trgovini, pa time i čitavom gospodarstvu¹⁴. Istina, Dalmatinsko je namjesništvo obećalo da će spomenuti prijedlozi biti poštivani, napose oni glede vina i maslinova ulja, kako se to tretiralo kod najnaprednijih naroda¹⁵, ali je to bilo samo puko obećanje. Netom je nov ugovor objavljen, dalmatinska je javnost na njega imala primjedbi. To nije moglo mimoći ni saborsku dvoranu. Sabor je odmah reagirao tako što je dao svoje primjedbe na I. i XII. član ugovora, glede potrošarine na inozemna vina, odnosno na činjenicu da je ova veća nego na domaća vina. Ako je tako u Italiji i drugdje u svijetu, onda neka tako bude i u Dalmaciji, tvrdili su neki zastupnici¹⁶. Štoviše, kasnije je Zemaljski odbor, kao izvršno tijelo Sabora, pismeno upozoravao Ministarstvo trgovine da općine u Italiji ne postupaju točno u suglasju s navedenim članovima ugovora, već dalmatinskim proizvodima nameću veće kontribucije nego domaćim. Stoga je traženo da austrijski konzulati u Italiji, napose oni u Mlecima, Jakinu i Milanu ispituju stvarnu realizaciju odnosnih članova, što je i učinjeno početkom 1869. godine¹⁷. Ta je ekspertiza dovela do saznanja da su austrijska vina u Italiji tretirana doista drukčije od talijanskih, odnosno da su dalmatinska vina prilikom ulaska u Italiju podlijegala većim općinskim taksama nego domaća vina, što je, dakako, bilo u suprotnosti s onim što su predviđala dva spomenuta člana ugovora. To je značilo veliko opterećenje dalmatinskih vina, te je ovaj nesporazum izgladen u jesen te godine¹⁸.

Bilo je pak i drugih primjedbi. Tako je Namjesništvo, na poticaj Komora u Splitu i Zadru, iznijelo mišljenje Ministarstvu trgovine glede poboljšanja ovog ugovora u interesu pokrajine, podastrijevši stanovite prijedloge za njegovu preinaku. Zemaljski odbor se zalagao za njegovu reviziju. Tu se u prvom redu radilo o carinjenju dalmatinskih vina pri uvozu na opće austrijsko carinsko područje, jer je postupak bio u toliko nepovoljan da je ometao normalnu trgovinu: naime, prema ugovoru iz 1851. pijemonteška su vina pri uvozu na to područje uživala trenutno bolji carinski postupak nego talijanska. Zemaljski odbor je naglašavao izuzetni položaj Dalmacije, čiji plodovi pristupanju na spomenuto područje podliježu strožem carinjenju nego oni uvezeni iz stranih zemalja. Slične je pritužbe Zemaljski odbor postavljao u vezi drugih proizvoda, posebno suhog južnog voća: ovo se tamo strože carinilo od onog iz Italije, pa se, dakako, ono radije uvozilo iz Italije nego iz Dalmacije, na veliku štetu dalmatinske trgovine.

Nadalje, Zemaljski se odbor žalio na IX. član ugovora, koji se odnosio na promet stokom i stočnim proizvodima. Naime, uvozna carina za stoku koja se iz Dalmacije izvozila u Italiju bila je vrlo visoka, što je bilo pogubno za dalmatinsku tranzitnu trgovinu iz koje se izvlačila prilična dobit. Isto je tako taj Odbor naglasio da po članu XVIII. ugovora, koji se odnosi na prava ribarenja obiju strana uzduž obala dviju država, proizlaze odredbe na štetu ove pokrajine, jer se talijanski ribari nisu pridržavali postojećih propisa i nisu ih poštivali. To posebno vrijedi za ribare Chioggie koji su lovili na specifičan način, ne vodeći računa o kretanju ribljeg mlada, na štetu umjetnog ribljeg uzgoja i povećanja broja njegovih vrsta. Na kraju je Odbor želio da se odredbe glede obalne plovidbe, naklonjenije Italiji, preinače tako da budu na korist i dalmatinskoj plovidbi.¹⁹ Međutim, sve je to ostalo samo puka želja koju nitko nije htio uvažiti.

Sedamdesetih je godina nastavljena kritika toga ugovora. Tako je Dalmatinski sabor na sjednici od 17. III 1882. istaknuo da dotični ugovor podgrijava zloupotrebe, koji onda u interesu Dalmacije i države treba sasvim dokinuti.²⁰ Zemaljski odbor je pak podnio notu Ministarstvu trgovine protiv uvoza talijanskog vina na teritorij Austro-Ugarske, s nametom povoljnijim nego što mu je podvrgnuto dalmatinsko, pošto je to donosilo veliku štetu Dalmaciji. Prema tome, dalmatinska su vina bila opterećena većim ulaznim carinama na području Monarhije, pa su dalmatinski trgovci zbog toga dizali svoj glas. Zemaljski je odbor usrdno molio ministarstvo da se založi oko pitanja ulaznih carina, i to vrlo ozbiljno, ako želi spasiti pokrajinu od gospodarske propasti, »kojoj je vino glavni i gotovo jedini izvozni proizvod«. Ako joj se ne pomogne, Dalmacija će biti osuđena da se »bori bez nade sa svojom bijedom«. U Saboru se konstatira da je ustupanje Mletaka Italiji danomice pogoršavalo plasman dalmatinskih vina: prekomjerna potrošarina kojoj su ona podlijegala i olakšice stranim trgovcima uvelike su pritiskivali njegovu prodaju. Privatnici i vinarska društva radili su na tome da se poboljša kakvoća vina. Rezultati su bili pozitivni, ali ni to nije značajnije utjecalo na trgo-

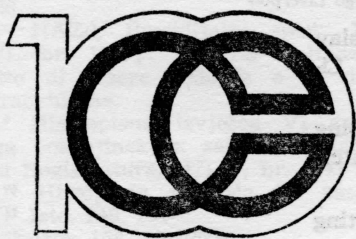
vinu Dalmacije s inozemstvom.²¹ Isto tako su sve dalmatinske Trgovinsko-obrtničke komore poslale Beču svoja mišljenja o ovom problemu, odnosno primjedbe na ugovor iz 1867. ali su ona ostala bez ikakvog odjeka,²² kao da se to uopće ne tiče bečkih vladodržaca.

Dakako, bečki dvor nije uvažavao vapaje Dalmacije, nego je ona i dalje bila prepuštena svojoj bijedi i bespoštednoj borbi prodaje vina u jakoj konkurenciji s talijanskim i grčkim vinima. U međuvremenu se u dalmatinskom tisku mnogo pisalo o predstojećem obnavljanju trgovinsko-plovidbenog ugovora s Italijom. Autonomnaški »L'Avvenire« donosi vijest da se u travnju 1875. u Mlecima raspravljalo o trgovinskim odnosima dviju država i izrazio nadu da će novi ugovor biti uskoro zaključen, ali da će uvelike biti revidiran i time povoljniji po dalmatinsku trgovinu.^{23a} Zadarski »Zemljak« krajem te godine donosi dopis općinske uprave u Zlarinu kojim se dokazuje da su odluke ugovora od 23. travnja 1867. u devet godina postojanja donijele veliku štetu dalmatinskom pomorstvu, u konkurenciji s talijanskim, te da je ribolov Čozota na dalmatinskoj obali i uvalama zloupotrebljavanje, u opreci sa sadržajem spomenutog ugovora: stoga dotična općinska uprava moli Ministrastvo trgovine neka poradi da ubuduće talijanski brodovi budu isključeni iz privilegija i udaljeni čozotski ribari od dalmatinske obale, kako domaći ribari i brodari ne bi i unaprijed ostajali besposleni.²³ Početkom slijedeće godine »Avvenire« govori o potajnoj zavjeri »Slavena« i šteti Dalmacije koju će trpjeti zbog isključivanja talijanskih brodara i ribara s dalmatinske obale.²⁴ »Narodni list« pak obnovu ugovora s Italijom smatra vrlo značajnom za Dalmaciju, ali opet ističe štetnost čozotskog načina ribarenja. Naime, Dalmacija je, po njemu, više od ijedne druge austrijske pokrajine zainteresirana za taj događaj, budući da dvije osnovne, bolje rečeno značajne gospodarske grane — plovdba i ribolov — diraju u glavninu njenih interesa. On se zalaže za održavanje dobrih odnosa s Italijom, radi prometa i razmjene, ali je neophodno, naglašava, da se ti odnosi osnivaju na realnim interesima dviju država. Usput je naglašeno da je ugovor iz 1867. sačinjen na brzinu, osobito glede Lombardije i Mletačke oblasti, koje su prestale biti teritorij Austrije, čime je uvjetovan gospodarski poremećaj na Jadranu. Napose je naglasio pogubnost člana XVIII toga ugovora, koji je činio da dalmatinsko vinarstvo doživljava

snažnu krizu.²⁵ Istodobno je »Zemljak« obavijestio javnost da je ugovor prestao vrijediti 23. IV, da će odatle izaći na vidjelo nezadovoljstvo napuštene i zanemarene klase dalmatinskih pomoraca i ribara, uzrokovano pravima datih strancima. Na kraju poziva ostale da se pridruže u najvećoj množini ovoj akciji.²⁶ Međutim, nađe u skoro obnavljanje postojećeg ugovora su bile preuranjene, jer je do toga došlo tek dvije godine poslije.

Naime, novi Trgovinsko-plovidbeni ugovor između ovih država sklopljen je tek 27. pros. 1878. godine.²⁷ Nadanja Dalmacije nisu ispunjena, jer ni ovaj nije bio utanačen na veću korist dalmatinskog gospodarstva, nego je i on sadržavao gotovo iste točke onog prethodnog. To se u prvom redu odnosi na ribolov. Tim je ugovorom talijanskim ribarima dozvoljeno ribarenje u dalmatinskim teritorijalnim vodama, izvan jedne milje od obale, osim lova koralja i spužava. Zapravo je to bilo ponovljeno u zaključnom zapisniku toga ugovora, gdje nisu dovoljno precizirani dotični ribolovni odnosi. Našim je ribarima ostao jedino beneficij da mogu bez carine svake godine u Italiju izvesti do 500 000 kg usoljene ribe.²⁸ Međutim, dalmatinski ribari nisu imali koča, pa su talijanski to iskoristili i svojim kočama zalazili i tamo gdje nisu inače smjeli, oslanjajući se na pravo reciprociteta ribarenja; najprje su to radili u okolici Zadra, a kasnije i drugdje, zalazeći čestoput do same obale.²⁹ U izvještaju za razdoblje od 1875. do 1880. god. Zemaljski odbor predočuje Saboru žalosno stanje obrta i trgovine, napose prema novom ugovoru s Italijom, ističući prije svega ribolov.³⁰ Sve to nije više moglo poboljšati stanje, nego su i dalje talijanski ribari kočarili uzduž dalmatinske obale³¹ kao da je to more doista talijansko.

Nisu samo talijanski ribari uživali povlastice, nego su i talijanski brodovi mogli slobodno ploviti po dalmatinskim lukama, na štetu dalmatinskih brodara, iako je bečka vlada bila upozoravana na pogubnost takvih odnosa i štete koje time trpi Dalmacija.³² Čozoti su i dalje lovili u nedozvoljenim vodama, na području Makarske, te je ondje dolazilo do otvorenog otpora tamošnjih ribara i sporova, koje su rješavale lokalne vlasti i talijanski konzulati u pokrajini.³³ Naime, domaći su se ribari pozivali na uredbu od 10. lipnja 1840. koja je branila lov kočama. Često parničenje je urodilo prijedlogom donošenja novog pravilnika za ribolov, a u svrhu olakšavanja tadašnjeg stanja.³⁴ Sam je Dalmatinski sabor

1884 CROATIA 1984
zajednica osiguranja
imovine i osoba n. sol. o.

DUBROVNIK

PUT MARŠALA TITA 69

OSIGURANJE ROBE U POMORSKOM, KOPNENOM I
ZRAČNOM PRIJEVOZU, OSIGURANJE BRODOVA I
USLUGE STRANIM OSIGURAVAJUĆIM DRUŠTVIMA.

uviđao pogubnost sukoba ribara dviju jadranskih obala glede tumačenja postojećeg ugovora, pa je predlagao Beču neka se konačno dokinu dotične zloupotrebe, koje su nanosile očividne štete dalmatinskom ribarstvu.³⁵ Ni ovaj prijedlog nije imao nikakva učinka.

Prema tome, promet između dviju jadranskih obala nije se odvijao na korist obiju strana, nego su jadikovke Dalmacije bile svakodnevnice. To je bilo najviše stoga što su poglaviti viškovi dalmatinske proizvodnje-vino, maslinovo ulje, riba — bili u ugovorima po Dalmaciji negativno tretirani. K tome, ostalo je otvorenim pitanje pravednijeg rješenja ribolova na Jadranu. Za velik ulov ribe u dalmatinskom moru Italija je davala samo stanovite olakšice uvozu soljene ribe iz Dalmacije, koji je godišnje donosio pokrajini (1885) jedva 15000 fiorina, dok su Čozoti izvlačili korist od preko pesto tisuća fiorina godišnje od ribolova u ovdašnjim vodama. Nadalje, svi poljodjelski proizvodi Italije, koji su inače uspijevali i u Dalmaciji, uživali su stanovite polakšice pri uvozu u Monarhiju, na osnovi važećeg ugovora,³⁶ što je opet išlo na štetu Dalmacije.

Kad se približavala kraju 1887. godine, a time i prestanak važenja zadnjeg ugovora s Italijom, u Dalmaciji je započeta akcija oko toga da se obnovljenim ugovorom doista ublaži težak položaj dalmatinske trgovine. Najprije se predlagalo »da se udari visoka odbrambena carina« na talijansko vino i povrće,³⁷ što je potom prošireno i na tamošnje voće. »Narodni list« je tvrdio da je od ugovora s Italijom Dalmaciji »neznatna korist, a ogromna šteta«, pa se tome trebalo oprijeti na taj način što će domaća trgovina i poljodjelstvo biti zaštićeni visokim carin-

skim nametima na talijanske proizvode. To tim prije jer dalmatinsko poljodjelstvo i trgovina doista nisu u stanju odoljeti konkurenciji talijanske robe. Stoga je i potrebno razbiti monopol trgovine talijanskim povrćem i voćem u Dalmaciji, te uspostaviti obrambene carine sve dotle dok ove grane gospodarstva Dalmacije ne budu unaprijeđene do te mjere da budu u stanju odoljeti toj konkurenciji.

Talijanski je diplomacija na vrijeme nastojala osigurati produženje ugovora u dotadašnjem obliku, osobito onaj XVIII član, prijeteći raskidom ugovora ako tako ne bude. »Narodni list« piše o tome pod naslovom »Ne trgujte s nami!«³⁸ List ističe i dokazuje nepravdu toga člana prema Dalmaciji, budući da svugdje u svijetu vrijedi načelo nedodirljivosti mora na udaljenosti do deset kilometara od obale. Njime pak Talijani prisvajaju velik prostor ribom bogatog Jadrana, koji čozotskim ribarima donosi veliki godišnji prihod. Istina, i dalmatinski su ribari mogli ribariti uz talijansku obalu, ali je ona bila pjeskovita i siromašna ribom: da nije tako ne bi Čozoti trebali dolaziti u dalmatinske vode. Oprost od carine na soljenu ribu uvezenu u Italiju, kaže list, nije nikakva satisfakcija dalmatinskom ribarstvu, jer to daje neznatnu korist u poređenju s onim što čozotski ribari dobivaju. Sve je to upućivalo na potrebu dokidanja odnosnog člana Ugovora, ako se mislilo zaštititi ionako nizak standard dalmatinskih ribara i ovdašnje more od uništenja kočama. Nešto kasnije isti list piše o tome pod naslovom: »Dalmacija i trgovinski ugovor između Austrije i Italije«³⁹ Tu je istaknuta činjenica da interesi Dalmacije nisu dovoljno poznati Beču, te kako se za njih tamo malo mari. Zato je Zemaljski odbor, kao izvršno tijelo

Anglo Yugoslav Shipping Company Limited

London — Liverpool

HEAD OFFICE LONDON

Stone House,
Bishopsgate,
London EC2M 4JJ.
Telephone 01 247 3260
Telex 8813053
Telegrams Angloyugo London

BRANCH OFFICE LIVERPOOL

Corn Exchange Building,
Fenwick Street,
Liverpool L2 YTS.
Telephone 51 236 5068
Telex 627304
Telegrams Angloyugo Liverpool

General Agents in Great Britain for Yugoslav Shipowners. Port Agents in London and Liverpool.

Members of the Baltic Mercantile and Shipping Exchange London and the Baltic and International Maritime Conference.

Chartering Brokers and Liner Marketing Agents World Wide.

Ship sale and purchase Brokers.

Freight Forwarders World Wide and Air Brokers.

Bunkering Agents World Wide.

Sabora, podnio predstavku Ministarstvu trgovine. Tu su podneseni zahtjevi da u slijedećem ugovoru dviju država budu barem djelomično obranjeni interesi ove pokrajine, jer da su dalmatinski proizvodi izloženi talijanskoj konkurenciji uslijed velikih povlastica koje u Austriji uživaju tamošnji proizvodi, da se ovi prvi zaštite obrambenim carinama, napose vino i maslinovo ulje. Isto tako je rečeno da se za izvoz stoke i svježeg mesa u Italiju dodijele veće povlastice, da se snizi carina na uvoz soljenog i suhog mesa iz Italije, da se pri izvozu soljane ribe u Italiju dozvoli dalmatinskim trgovcima da usput odvoze i potreban rasol za održavanje posoljene ribe, te da se dokine sloboda brodarine talijanskim brodarima u dalmatinskim lukama. Jer, dalmatinski brodovi malo putuju u talijanske luke, pa stoga i ne uživaju nikakvu korist, to tim prije što je sloboda plovidbe u protuslovlju s načelima ovog predmeta kod ostalih naroda i država.⁴⁰ Još jednom je ponovljen zahtjev da se dokine ribarenje Čozota uz dalmatinsku obalu, jer da ovdašnji ribari ne uživaju odgovarajuće i jednake olakšice na talijanskoj obali. Naprotiv, to se ne slaže s načelima međunarodnog prava, te je potrebno čozotskim ribarima zabraniti svako ribarenje po zaljevima obale i otokâ, te da pri prodaji ribe u Dalmaciji i oni budu podvrgnuti plaćanju obrtarine kao domaći ribari.

Ovo su bili zadnji vapaji dalmatinskih predstavnika u tom pogledu. Uskoro je postojeći ugovor obnovljen a da nije uzet u obzir gotovo nijedan zahtjev Dalmacije. Štoviše, poznato je, kako je ova pokrajina kasnije tretirana i koliko je nesreća podnijela od

BILJEŠKE:

¹ Ivo Perić, »Vinska klauzula« u pretposljednem trgovinskom ugovoru između Austro-Ugarske i Italije i njene posljedice za Dalmaciju, Rad JAZU, knj. 375, Zagreb 1978, 257-296

² Dalmatinski sabor prema pomorstvu pokrajine, Pomorski zbornik, knj. 8, Zadar 1970, 746-748

³ Franz Petter, Dalmatien in seinen verschiedenen Beziehungen, Gotha 1857, I, 119; Grga Novak, Dalmacija na raskršću 1848. godine, Zagreb 1948, 270-273; Vladimir Stojančević, Prilike u Bosni i Hercegovini prema izvještajima austrijskog konzula D. Atanaskovića 1844. godine, Istorijski časopis, VIII, Beograd 1959, 144

⁴ La Dalmazia costituzionale, Zadar, 1848, br. 9

⁵ Historijski arhiv u Zadru (=HAZd), Tajni spisi, svež. 24 (1847), br. 27/gp

⁶ HAZd, Spisi Registrature Namjesništva, 1852, II/1 C, br. 5220

⁷ Izvješća brzopisna i analitična XII zasjedanja Zemaljskog sabora dalmatinskoga, Zadar 1872, 165-166

⁸ HAZd, Presidijalni spisi Namjesništva, 1863, VII/1, br. 119/p. — »La Dalmazia povera ha pur diritto di essere redenta e la di lei redenzione è la franchigia«.

⁹ Histropisna izvješća VI zasjedanja Dalmatinskoga pokrajinskoga sabora, Zadar 1867, 143; HAZd, Spisi Registrature, II/1 F, br. 3841

¹⁰ Hitropisna izvješća VI zasjedanja... 145-149

¹¹ Isto, 149, 151

¹² Isto, 158, 291-295,

¹³ Isto, 296

¹⁴ Prevodi ilirski zakonah i naredbah krieposnih za Dalmaciju za 1867, dio XII, 231-254

¹⁵ Hitropisna izvješća VIII zasjedanja Dalmatinskog pokrajinskog sabora, Zadar 1868, III

¹⁶ Isto, 369-370. — Dotle su talijanska vina uvožena na opće carinsko područje Austrije pod manjim

poznate »vinske klauzule«, budući da je Austro-Ugarska bez griznje savjesti žrtvovala Dalmaciju svojim »višim« interesima.

II

Prema tome, već su plovidbeno-trgovinski ugovori Austrije s dvije apeninske države prve polovine prošlog stoljeća — Kraljevstvom Dviju Sicilija i Sardinijom, a potom i s novoosnovanom Italijom 1867. i 1878. god. predstavljali za Dalmaciju stanovito žrtvovanje njenih gospodarskih interesa za račun Monarhije, budući da je ova pokrajina bila prilično oštećena tim međudržavnim ugovorima.

Bečki dvor nije mario za brojne i česte reklamacije i upozorenja o štetnosti takvih postupaka po jednu ionaku siromašnu i nerazvijenu pokrajinu na periferiji Monarhije. Štoviše, istinski vapaji Dalmacije su uvijek ostajali neuslišani. Nije dakle tek famozna »vinska klauzula« uzrokovala razorne posljedice ukupnog dalmatinskog gospodarstva krajem prošlog stoljeća, nego su i prethodni plovidbeno-trgovinski ugovori između Austrije i apeninskih država odnosno Italije uvelike kumovali takvom stanju. Može se stoga slobodno ustvrditi da je dotična klauzula predstavljala samo zadnju kap u već prepunoj čaši dalmatinske gospodarske stvarnosti druge polovine prošlog stoljeća. Ovakve postupke strane uprave u Dalmaciji ne bi smjeli ponavljati i danas, nego bismo morali izvući stanovite pouke i štititi vlastite interese.

nametima (HAZd, Spisi Registrature, 1872, II/1 A, br. 3173).

¹⁷ HAZd, Spisi Registrature, 1869, II/1 A, br. 3118

¹⁸ Isto, br. 3118 (9789, 10867)

¹⁹ Isto, 1875, II/1 A, br. 17 (9783)

²⁰ Isto, 1872, II/1 A, br. 3173

²¹ Izvješća brzopisna i analitična XIII zasjedanja Zemaljskog sabora dalmatinskoga, Zadar 1874, 32-33

²² HAZd, Spisi Registrature, 1874, XI A, br. 15397

^{22a} L'Avvenire, Split, I/1875, br. 16

²³ III/1875, br. 85

²⁴ L'Avvenire, II/1876, br. 2; Narodni list, Zadar, XV/1876, br. 6

²⁵ Narodni list, XV/1876, br. 6

²⁶ Zemljak, III/1875, br. 87

²⁷ Deržavno-zakonski list kraljevine i zemlje zastupane u vieću carevinskom, Beč 1879, komad V, 37-55

²⁸ Petar Lorini, Ribanje i ribarske sprave, Beč 1903, 207; Nikola Milić, Zaštita ribljeg bogatstva i ribarstva na Jadranu, Zagreb 1955, 43

²⁹ N. Milić, n. dj. 44

³⁰ Brzopisna izvješća XVIII zasjedanja Zemaljskog sabora dalmatinskoga, Zadar 1882, 149

³¹ N. Milić, n. dj. 44

³² Narodni list, XVIII/1879, br. 7

³³ HAZd, Spisi Registrature, 1882, II/1 F, br. 326 (17597)

³⁴ Isto, br. 326 (1892, 2012, 1722)

³⁵ Brzopisna izvješća XIX zasjedanja Pokrajinskoga sabora, dalmatinskoga, Zadar 1884, 20

³⁶ Narodni list, XXV/1886, br. 66

³⁷ Gospodarski poučnik, VII/1887, Zadar, br. 19; Narodni list, XXVI/1887, br. 60

³⁸ Narodni list, XXVI/1887, br. 75

³⁹ Isto, br. 92-93

⁴⁰ Isto, br. 93